

RITMUL DE DEZVOLTARE A ȚĂRILOR ÎN ECONOMIA MONDIALĂ

Elena SAVA, Alexandru GRIBINCEA *

Catedra Economie Generală și Relații Economice Internaționale

**Catedra Marketing*

En 2006, l'économie mondiale a progressé de 3,3 pour cent, taux plus faible qu'en 2004-05 mais quand même légèrement supérieur à la moyenne de la décennie. Dans la plupart des régions, la croissance économique est restée vigoureuse, bien qu'elle ait été moins forte que l'année précédente. Seule l'Europe a encore enregistré une faible croissance du PIB – inférieure de plus de moitié au taux observé en Amérique du Nord. Au Japon, en revanche, l'activité économique s'est raffermie. Compte tenu du ralentissement de la croissance économique mondiale et de l'évolution du marché pétrolier, la croissance du commerce des marchandises – comme celle du PIB – s'est ralentie en termes réels, tout en restant supérieure à la moyenne des dix dernières années.

Cette décélération a été particulièrement marquée dans les régions développées importatrices de pétrole. Les importations réelles de marchandises des Etats-Unis, de l'Union européenne (UE-27) et du Japon ont augmenté à un rythme inférieur de moitié à celui de 2006 et inférieur aussi à la moyenne mondiale. La plupart des régions en développement et la Communauté d'Etats indépendants (CEI) ont enregistré un taux de croissance réelle des importations supérieur à la fois à la moyenne mondiale et au taux de croissance de leurs exportations. Dans bon nombre de ces pays, cette évolution s'explique dans une large mesure par la hausse des prix du pétrole.

Din secolul XV, Portugalia, Spania, Olanda, Anglia vor domina comerțul internațional (CI) prin controlul asupra mărilor și prin stabilirea de noi rute, altele decât cele tradiționale – caravanele prin deșert și sistemul de comunicații arab din Oceanul Indian.

La începutul secolului XVII, odată cu înființarea Companiei Indiilor Occidentale, lumea era dezinclavată. „De aici înainte, Mediterana rămâne cu totul în afara istoriei majore, a cărei proprietate exclusivă o avusese timp de secole”. Doar Japonia rezistă și reușește până în 1639 să-și mențină identitatea printr-un refuz aproape total de contact. Japonia își va face revoluția industrială aproape singură. În 1853, sub amenințarea vaselor americane, Japonia se va dezinclava.

Cât despre investitorii străini, la 1875 Anglia domina lumea, cu 1,2 mlrd. £ investiții străine directe (ISD). La 1913, tot Anglia era pe primul loc, cu 3,7 mlrd. £ ISD, pe locul doi era Franța, cu 1,8 mlrd. £, iar pe locul trei Germania, cu 1,1 mlrd. £. Anglia investea în imperiul său colonial 46%, în SUA 20%, iar în Europa doar 5%. Franța investea în principal în Rusia, în Europa de Sud-Est și cea danubiană și doar 8% în colonii (efectele se văd și azi). Germania investea în Europa 55%, în SUA și Canada 16%.

Din 1913, Europa de Nord-Vest (Anglia, Franța, Germania și altele) constituie centrul comerțului internațional, prin:

- ✓ participarea sa la schimburile mondiale – 38% din importuri și 34% din exporturi;
- ✓ relațiile comerciale cu alte continente, mai ales Anglia cu țările imperiului colonial (India) și prin prezența engleză în lume;
- ✓ structura exportului – 80% manufacturate și a importului – 80% primare;
- ✓ nivelul fixării prețurilor mondiale, bursa de comerț de la Londra jucând un rol esențial;
- ✓ nivelul echilibrului comercial și financiar mondial. Deficitul comercial al Europei de Nord-Vest permițea restului lumii să consume produse și servicii mai ales europene.

La acel moment, Europa deținea 58,5% din CI. Dominația sa se va păstra până în zilele noastre. De la 45,8% din exporturile internaționale (EI) și de la 54,9% din importurile internaționale (II) în 1928, Europa va ajunge la 46% din EI și la 56,2% din II în 1938. După al doilea război mondial, ponderea CEE va depăși pe cea a SUA în EI abia în 1960, când va deține 23,1%. În 1970, ponderea CEE în EI va urca la 28,3%, în 1979 – la 35,3% și în 1992 – la 39,7%.

America de Nord a secondat Europa din 1913 până în 1979. Ponderea ei în EI a evoluat de la 14% în 1913 la 19,9% în 1928, la 29% în 1948, ca să scadă la 14,3% în 1979. Atunci America de Nord a trecut pe locul trei, unde staționează și azi (15,8% din EI în 1992), pe locul doi urcând Asia. Aceasta deținea 12,3% din CI în 1913, 11% din EI în 1948, 22,1% în 1979 și 29,6% în 1992.

Deci, în ultimii 80 de ani Europa de Nord-Vest cu „nucleul dur” format de țările care au fondat CEE, și-a consolidat poziția în CI; America de Nord, cu nucleul SUA, a avut o evoluție ascendentă până după al doilea război mondial, descendentă apoi până la pierderea locului doi (după șocurile petroliere) în favoarea Asiei, martoră a unei creșteri coerente și permanente a relațiilor de schimb.

Cât despre marile națiuni comerciale ale lumii, începând cu 1914, SUA dețin primul loc. Poziția lor apare ca inatacabilă, în ciuda eforturilor japoneze și germane, care nu au „plămâni” economiei americane. Dacă în 1913 Germania deținea aceeași pondere ca SUA în EI – 13,3%, ea a ajuns pe locul trei în 1928 și 1938, cu peste 9%, a dispărut pe o perioadă de 20 de ani și a reapărut în 1961, cu 10,7%, instalându-se pe locul doi pe care îl deține până azi.

Japonia nu exista în EI la 1913, exportul său de mătase și ceai – mare în cadrul grupei – fiind nesemnificativ statistic la nivel mondial. În 1928, Japonia începe să conteze, cu 2,8% din EI, pe scena mondială. Urcă de pe locul 9 în 1928 pe locul 6 zece ani mai târziu, cu 3,3% din EI. Plătește și ea, ca și Germania, prețul ambițiilor politice – în defavoarea pragmatismului economic – pe parcursul ultimului război mondial. În 1961 apare pe locul 7 cu 3,6% din EI, iar în 1973 se instalează pe locul trei cu 6,4% din EI. În 1992 Japonia contează cu 9,2% din EI, dar epoca de glorie a trecut, problemele unei economii mature dând serios de lucru Partidului Liberal, aflat la putere de 37 de ani.

În ultimele decenii s-au evidențiat câteva țări printre lideri, care au determinat progresul tehnic și ocupau locurile top în productivitatea muncii. Din a.1580 până la începutul sec.XIX ca leader mondial se evidenția Olanda. De la începutul sec.XIX leader în economia mondială a devenit Marea Britanie, în care s-au produs schimbări tehnice radicale în siderurgie, prelucrarea bumbacului, extragerea cărbunelui etc.

Un rol major în progresul industriei, de rând cu acumularea primară a capitalului, l-a avut extinderea piețelor de desfacere, pe care Marea Britanie le-a capturat ca rezultat al luptei pentru dominarea în economia mondială și grație creșterii cererii pe piața internă.

Peste $\frac{2}{3}$ din exportul Marii Britanii constituiau produsele textile. Veniturile mari obținute în industria textilă au contribuit la schimbarea reacției la inovațiile din economia britanică, apoi și în alte țări. Ritmul de creștere a productivității muncii era superior celui din Olanda. Structura economiei britanice se concentra în ramurile și sectoarele cu un ritm de creștere economică avansat. În țară s-a stabilit o rețea de servicii: comerciale, bancare, transport maritim, ce au permis a menține economia deschisă.

Însă, după ritmul de creștere a capitalului Marea Britanie ceda în fața SUA și Franței. Acumularea slabă a capitalului nu se datora prin acumulări slabe, ci prin aflusul de capital. El depășea exportul de capital francez și german. $\frac{3}{4}$ din capital se exporta în colonii britanice și în America Latină, cca 20% în SUA. Volumul investițiilor de capital din străinătate depășea de 1,5 ori PIB-ul, iar veniturile de la el constituiau cca $\frac{1}{9}$. În anii '90 ai sec. XIX Marea Britanie a cedat postul de leader în industrie către SUA, dar până în anii '50 (sec. XX) ocupa locuri de frunte în Europa Occidentală.

Evidențierea ca leader economic a SUA s-a produs în urma eforturilor de sporire a investițiilor de capital și dezvoltării pieței interne. Nivelul investițiilor industriale raportate la un angajat creșteau la începutul sec. XX în SUA de trei ori mai rapid ca în Marea Britanie. SUA dispun de resurse minerale, pământ, care erau utilizate pe larg, contribuind la dezvoltarea rețelelor de comunicare și la creșterea pieței interne. Populația țării creștea grație fluxului de imigranți și natalității sporite. Structura economiei SUA era mai progresivă ca cea a Marii Britanii. Numărul de angajați în industrie era mai mic ca în Marea Britanie, iar productivitatea muncii era superioară de peste două ori.

În economie s-au format corporații gigante cu un nivel de conducere profesional, o mare atenție acordându-se inovațiilor, sporind activitatea de C-D. În universitățile de bază au fost înființate secții de cercetare, în care erau invitații savanți cu renume din Europa.

Un șir de factori au predeterminat succesul antreprenoriatului american: specializarea producției pe contul simplificării operațiilor, elaborarea și implementarea regulilor de afaceri, răspândirea și implementarea informației de gestiune. Primul factor a permis utilizarea pe larg a salarilor, specializarea a permis un control eficient de sus în jos. Regulile manageriale au permis a controla toate funcțiile prin prisma divizării. Un rol important revine extinderii pieței de desfacere.

În perioada în care Marea Britanie deținea poziția de leader s-au produs schimbări în procesul tehnologic de producere a produselor textile, al construcției de mașini, însă în caracterul produselor finale nu s-au remarcat schimbări. În perioada când SUA deținea această poziție structura consumului s-a schimbat radical.

Aceasta a condus la schimbări în tehnica desfacerii produselor, cercetării pieței, la apariția creditelor comerciale. La rândul lor, aceste schimbări au condus la impulsivitatea dezvoltării economice în majoritatea statelor din Europa Occidentală.

Tranziția de la secolul XIX la secolul XX s-a caracterizat prin accelerarea poziției economice a Germaniei și Franței. Avansarea economică a Germaniei a fost condiționată de un șir de factori. Printre ei se pot evidenția formarea unei piețe unice, obținerea de teritorii și contribuții. Inovațiile tehnice cedau doar în fața celor americane. Prin anii '60-70 (sec. XX) Germania a depășit Franța prin volumul produselor industriale, devenind secundă față de SUA.

La finele anilor '60 (sec. XIX), după revoluția Meiji, în Japonia s-a început dezvoltarea economică. O trăsătură caracteristică a industrializării este participarea nemijlocită a statului în constituirea industriei. Totuși, Japonia rămânea o țară agrară. Piața internă era mică. Guvernarea Japoniei spera că prin acapararea de noi teritorii își va extinde piața.

La începutul sec. XX s-au produs schimbări în nivelul de dezvoltare a țărilor industrializate. Schimbări în ritmul de creștere economică s-au sesizat în lume în timpul celor două războaie mondiale. Ca urmare, s-au întărit pozițiile SUA, pe al cărei teritoriu nu s-au remarcat conflicte militare. Corporațiile americane s-au îmbogățit fabulos în această perioadă. Inegalitatea dezvoltării a condus la schimbări în rolul unor state în economia mondială.

Statele ce s-au evidențiat prin puterea economică își impuneau poziția sa politică în lume, ceea ce a determinat lupta pentru sferele de influență. Schimbările în corelarea forțelor au condus la contradicții în ce privește divizarea economică și teritorială a lumii. Factorul principal de divizare teritorială era aplicarea forței militare.

În perioada postbelică mecanismul de funcționare a inegalității a căpătat trăsături noi. În a doua jumătate a sec. XX s-a accelerat procesul de nivelare a productivității muncii în țările dezvoltate. Coeficientul de nivelare a productivității muncii a constituit 2,11 în a.1950-1973, reducându-se la 1,32 în a.1970-1980. În anii '50-60 (sec. XX) cel mai mare ritm de creștere a PIB-ului se remarcă în Austria, Germania, Italia, Finlanda, Japonia; cel mai redus – în Australia, Canada, Norvegia, Elveția, Suedia, SUA.

În consecință, s-a remarcat o diminuare relativă a poziției SUA în sistemul industrial mondial. S-a redus ponderea SUA în PIB-ul mondial, industrie, comerț, investiții străine. A crescut simțitor potențialul economic al Japoniei, aceasta transformându-se în cea de-a doua putere. Suferind înfrângere în război, Japonia se dezvoltă cu cele mai înalte ritmuri, în scurt timp depășind Marea Britanie, Franța și Germania.

Tabelul 1

Pozițiile țărilor în dezvoltarea industrială mondială, în %

Țări \ Ani	1820	1860	1870	1896-1900	1913	1936-1938	1963	1971
Marea Britanie	24	21	32	20	14	9	5	4
Franța	20	16	10	7	6	5	4	3
Germania	15	15	13	17	16	11	6	5
Rusia/URSS	-	-	4	5	5	19	19	16
SUA	4	-	23	30	36	32	32	33
Asia	-	-	2	2	2	5	6	9
India	-	-	1	1	1	1	1	1
Japonia	-	-	1	1	1	4	4	5

Sursa: Rostow W. The World Economy. History and Prospect. - London, 1978, p.52-53.

Dezvoltarea accelerată a altor țări a condus la consolidarea poziției Germaniei ca centru de putere printre țările industrializate occidentale și în lume. Asupra dinamicii raportului de putere exercită influență dinamica activității celei „de-a doua economii” – activitatea STN peste hotarele țării. După 1960 activitatea filialelor STN a devenit un front de luptă pentru piețele externe. Dimensiunile celei „de-a doua economii” SUA depășește de 2-3 ori volumul producției Germaniei, Franței, Italiei, cedând doar în fața PIB-ului Japoniei. Penetrarea STN în economiile naționale ale altor țări oferă țărilor-gazdă unele pârghii economice și politice de influență asupra concurenților. În primul rând de aceasta beneficiază SUA. Influența principalelor centre economice prin mișcarea capitalului, comerțul exterior, relațiile valutare se răspândesc în toată lumea. Condițional,

se poate spune că predomină influența SUA asupra Americii Latine, a UE asupra Africii, a Japoniei asupra țărilor ASEAN, cu toate că interesele adesea se intersectează. Totuși, se poate remarca că influența centrelor asupra procesului economic mondial, asupra politicii mondiale este asimetric, determinându-se prin ponderea diferită a economiei, politicii, puterii militare. Germania și Japonia se evidențiază mai mult ca puteri regionale. Ele singure aflându-se în sfera de influență a SUA, într-un anumit sistem de relații politico-militare.

În 1913, curentele de schimburi indicau o concentrare masivă în Europa și Atlantic. 39% din EI mergeau în Europa continentală. În 1960, cei trei poli ai comerțului internațional sunt SUA, CEE și AELS. În 1984, curentele de schimb mature se organizează în jurul CEE, SUA și Japoniei.

Asia și-a văzut partea sa din CI practic dublându-se, trecând de la 14% în 1975 la 21% în 1980 și la 27% în 1992. De atunci Asia face mai mult comerț decât Americile.

Ponderea OCDE în comerțul internațional a crescut de la 60% în 1980 la 68% în 1992. Partea colectivă a Americii Latine, a Africii, a Orientului Mijlociu și a Țărilor din Europa Centrală și Orientală (TECO) a scăzut de la 25% în 1980 la 12% în 1992, acest fenomen explicându-se parțial prin criza datoriei, reculul prețurilor materiilor prime la sfârșitul anilor '80 (mai ales al petrolului) și prăbușirii schimburilor din cadrul CAER.

Tabelul 2

PIB și comerțul cu produse, pe regiuni, 2004-2005, în %

	PIB		Export		Import	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005
America de Nord	4,1	3,4	8,0	6,0	10,5	6,5
SUA	4,2	3,5	8,5	7,0	11,0	5,5
America de Sud și Centrală	6,8	4,9	12,5	10,0	18,5	14,0
Europa	2,3	1,7	7,0	3,5	7,0	3,0
UE	2,2	1,6	7,0	3,5	6,0	2,5
CSI	8,0	6,6	13,0	4,5	16,0	16,5
Africa și Orientul Mijlociu	5,7	4,5	7,0	7,5	13,5	12,0
Asia	4,2	4,2	14,0	9,5	14,0	7,5
China	10,1	9,9	24,0	25,0	21,5	11,5
Japonia	2,3	2,8	10,5	1,0	7,0	2,5
Mondial	3,9	3,3	9,5	6,0

Sursa: Rapport sur le commerce mondiale, OMC, 2006, p.57.

În ultimii 20 de ani, partea Asiei ca destinatar al exporturilor Europei Occidentale, al Americilor și Japoniei a crescut sensibil. Expansiunea schimburilor intra-asiatice este în bună măsură efectul lipsei unui mecanism formal de schimburi preferențiale în regiune.

Aceasta din urmă este pe cale de a-și constitui propria zonă de influență comercială, axată pe Asia de Est, pe țările în curs de dezvoltare petroliere și, într-o anumită măsură, pe SUA. Japonia va întâmpina însă concurența americană în tentativa de a pune sub control comerțul din Pacific.

Economiile externe sunt economii de scară care se produc la nivelul industriei în loc să se producă la nivelul firmei. Este posibil ca schimburile internaționale în prezența economiilor externe să nu fie profitabile pentru toate țările. Economiile externe conferă un rol important accidentelor și istoriei în determinarea structurii schimburilor mondiale. Atunci când economiile externe sunt întinse, o țară posedând din start (de la începutul relațiilor internaționale) o industrie importantă își poate menține avantajul chiar dacă o alta are același potențial de a produce la un preț mult mai mic (de exemplu, Elveția și Thailanda la ceasuri). Se poate concepe și faptul că țările pot pierde la schimb atunci când economiile externe sunt importante.

Bibliografie:

1. Gribincea A. și al. L'économie mondiale. - Iași: Performantica, 2004, p.250.
2. Rapport sur le commerce mondiale, OMC, 2006, p.57.
3. Rostow W. The World Economy. History and Prospect. - London, 1978, p.52-53.

Prezentat la 04.09.2007